

УДК 397(=161.2)(477.022.22)
Е88

Серія «Великий науковий проект»

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

ЕТНОГРАФІЧНІ ГРУПИ УКРАЇНЦІВ КАРПАТ. ЛЕМКИ

Харків
«ФОЛІО»
2020

© Видання Інституту народознавства НАН України, 2020
© М. С. Мендрик, 2020
© Видання Інституту «Фоліо», 2020

ISBN 978-966-03-9330-1
(Великий науковий проект)
ISBN 978-966-03-8087-2

УДК 397(=161.2)(477.925.52)
Е88

Серія «Великий науковий проект»
заснована у 2018 році

За науковою редакцією і укладанням академіка НАН України, професора
Степана ПАВЛЮКА

Редколегія:

Ярослав ТАРАС, д-р іст. наук;
Мирослав СОПОЛИГА, д-р іст. наук (Словаччина);
Уляна МОВНА, д-р іст. наук;
Роман СІЛЕЦЬКИЙ, д-р іст. наук;
Ганна ВРОЧИНСЬКА, канд. мистецтвознавства;
Тамара ПАЦАЙ, канд. іст. наук;
Людмила ГЕРУС, канд. мистецтвознавства

Рецензенти:

Євген ПАЩЕНКО, д-р іст. наук, д-р філол. наук (Хорватія);
Леонтій ВОЙТОВИЧ, д-р іст. наук

Художник-оформлювач *М. С. Мендор*

ISBN 978-966-03-8087-5
(Великий наук. проект)
ISBN 978-966-03-9330-1

© Інститут народознавства НАН України, 2020
© М. С. Мендор, художнє оформлення, 2020
© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2018

Вироби з дерева

Край лемків у палітрі загальнонаціональної культури України займає особливе місце зі своїми радісними, але переважно трагічними сторінками. Політично майже уся територія цих етнічних українців тепер належить Польщі й Словаччині. Однак уся культура лемків, насамперед віра, історична пам'ять, побут, громадська й релігійна діяльність, мистецтво тощо, просякнуті стійким переконанням духовного зв'язку із усією українською нацією, яка географічно простягається на схід від теренів Лемківщини. Лише в останні десятиліття на тлі глобалізаційних процесів уніфікації усіх видів людської діяльності тут помітне прискорене нівелювання давніх традицій автохтонів. Від цих зовнішніх впливів одним із перших страждає мистецтво. Не є винятком і народне мистецтво Лемківщини.

Спорідненість художньої обробки деревини лемків, як і у бойків та гуцулів, проявляється в усіх практиках цього промислу. Можна стверджувати, що теслярство, столярство, бондарство, токарство і різьбярство — доволі поширені галузі художнього дерева Лемківщини. Функція дерев'яних виробів, їх тектоніка, спосіб обробки та інші характеристики такі ж, як в усіх корінних жителів Українських Карпат. Лише у локальних назвах та окремих незначних нюансах декору побутового дерев'яного виробу помітні особливості естетики лемків. Щоправда у народному мистецтві окремих поселень Лемківщини вбачаються також паралелі із культурою сусідніх етносів, зокрема поляків й словаків.

За планувально-просторовою схемою, конструктивними рішеннями, ужитковим використанням та іншими критеріями місцеве народне будівництво загалом ідентичне поселенням інших етнографічних груп Українських Карпат, втім декор екстер'єру може мати питомо локальні ознаки. Йдеться про покриття зрубних стін житла ропою, яка надає їм чорнуватого відтінку. Поширеною була й побілка зовнішніх стін вапном. Цей спосіб чепуріння зрубної хижі лемка нагадує вкриті вапном стіни глиняної хати Великої України (див. вкладку: іл. 109).

Втім лемки полюбили створювати контрастні декоративні акценти. Темнуваті від ропи колоди-«трами» (бальки) різко виділяли шви поміж ними, завдяки глині чи біленому вапну, які наносили на ретельно зароблені мохом і глиною щілини-«спари» [5, с. 47]. Створювався ефект смугастого орнаменту хижі. Подібна ахроматичність надавала будівлі ошатності навколо вікон, на виступах-«вуглах» та одвірках. Геометричний і стилізовано рослинний орнаменти складала не надто ускладнені мотиви: «цятки», «колічка», «колісцята», «разики», «кривульки», «квіт». Немає сумніву, що вони відчитувалися як оберегові знаки. Особливе значення мав «квіт» у ви-

гляді деревця чи вазона, кожна галузка або гілочка якого розумілася як член сім'ї, який мешкає у цій хижі (див. вкладку: іл. 110).

Необхідно зауважити, що подекуди у Південній Лемківщині (сучасна територія Словаччини) на покриті ропою стіни хижі наносили вапном горизонтальні та вертикальні смуги, у результаті чого утворювався рисунок у вигляді сітки. Такий ахроматичний контраст габаритного візерунку в обох варіантах, попри його конструктивно-захисну, екологічну, апотропейну, інформаційну функції, відіграє естетично-художню роль навіть при огляді здалеку (див. вкладку: іл. 111).

Для декорування дерев'яних хат в окремих місцевостях Лемківщини використовували також червону, жовту палену глину; а на окремих конструктивних елементах робили підводку блакитним кольором, отриманим із порошка-синьки. Це різнобарв'я не було строкатим і нав'язливим, а вдало гармоніювало із силуетом будівлі завдяки ніжності пастельних відтінків й, водночас, вирізняло хижу від господарських приміщень, які зазвичай сусідували під одним довгим дахом. Подекуди так лемки оздоблювали навіть стайню (див. вкладку: іл. 112).

Визначальною ознакою житла Південної Лемківщини можна назвати художнє оформлення причілків деяких хиж: гребінь даху на краях закінчувався конусоподібними дашками, а дощаті площини прикрашали профільовані накладні планки, які підкреслювали абрис вітраків (вітрових дощок) і дашка (див. вкладку: іл. 113).

Сволоки-«мештерниці», які підтримували стелю-повалу, у лемківських житлах віддавна прикрашали контурною і виїмчастою різьбою. Композиція та мотиви орнаментів були подібними до бойківських та гуцульських. Центральне місце відводили для вирізьбленої шестипелюсткової розети, смугам, зубчикам та інформативним написам, які повідомляли про дату закінчення будівництва житла. Важливо те, що на сволоках лемківські теслі написи-тексти різьбили латинськими літерами з українською вимовою слів. Наприклад, на одному з таких експонатів Державного музею українсько-руської культури у Свиднику відчитуємо напис «Roku 1896», а на іншому «Neh Pan Boh Blahoslovi Tej Dom Den 12 Mi 11/1939 Fundo val Stefan Compel i Zena Maranka» (див. вкладку: іл. 114).

Внутрішнє дерев'яне обладнання житла-«хьїжі» не було так рясно оздоблене як, скажімо, у хаті заможного гуцула. Декоративні профілі помітні не відразу. Насамперед ними прикрашені спинки постелі, конструктивні з'єднання стола-«лádi» («лáдою» називали і скриню, а подекуди — по-словацьки «тру́хлею»), мисника-полиці. Щонайбільше з фантазійними профілями виготовляли ложкарі та сільнички (див. вкладку: іл. 115).

Серед умеблювання контурною різьбою були зрідка оздоблені букові скрині-«сіпанці», які використовували для зберігання збіжжя [7, с. 30]. Сіпанці могли накриватися рівним або скісним віком. Геометричні орнаменти на їхніх поверхнях, а також на площинах весільних скринь, призначених для цінних речей, прикрашали переважно три боковини та віко.

Лемківським скриням властиві певні особливості. До них насамперед потрібно віднести габарити й пропорції: місцеві скрині масивніші за гуцульські та бойківські і значно вищі за них, що, відповідно, нагадує силует подільських скринь. У ритованих контурних орнаментах на цьому умеблюванні переважають солярні мотиви (розети), «колічка», «пів-колічка» та лінії-«пасочки» і, зауважмо, майже не зустрінемо широко відоме «ільчєте письмо», так часто уживане у гуцульському мистецтві. На декорованих поверхнях народних меблів зазвичай не трапляються християнські символи, як це притаманно горянам Галичини. Натомість на головному фасаді великої скрині можна побачити різьблені контурною технікою квіти-вазони із доволі спрощеною посудиною прямокутної форми, яка нагадує грядку [4, с. 31]. Цей основний мотив дублюється у двох «віконцях» спереду та по одному з боків — композиційному прийомі скринь із розписом, які поширені на рівнинних територіях України (див. вкладку: іл. 116).

Площини таких предметів не густо заповнені декором, як це виразно помітно на гуцульських виробах. Цією ознакою лемківський художній виріб споріднюється з аналогічно оздобленим у руслі художньо-естетичних вподобань бойків. Однак якщо бойки прикрашали дерев'яний предмет контурними і виїмчастими мотивами лише в окремих місцях, залишаючи чисті поля, щоб підкреслити саму пластику виробу, то лемківські різьбярі намагалися заповнити усю поверхню, але не густим лінійним рисунком.

Така особливість дуже вдало простежується в декорі господарського реманенту, який оздоблювали ще менше, аніж хатне обладнання. До слова, інколи могли різьбити, наприклад, на ярмі скромний мотив «косіцю» («сосонку») або навіть на доволі габаритних інструментах, як можемо спостерігати на деталях прес-олійні. Її опорно-балочну конструкцію прикрашено контурною різьбою із мотивом «сосонки», силуетним зображенням лося над скелястою прірвою, смерічок, розетами. На поверхні олійні усї елементи композиції розміщено якомога вільніше (див. вкладку: іл. 117).

У Південній Лемківщині були поширені також «мальовані» скрині, розписані з абстрактно-геометричними мотивами або зі стилізованими квітковими композиціями. На прямокутному фасаді скринь найкраще компонуються два-три «віконця» з кількома основними мотивами. У побуті лемків трапляються скрині, розмальовані як у холодній колористиці, у яких основною барвою є глибоко-синя, а також у вохристо-коричневих тонах (див. вкладку: іл. 118).

Окрім скринь, у теплій спокійній колористичній гамі розписували й лави-«шафарні», спинка яких зазвичай оздоблена профільованими хвилястими вирізами та ажурною решіткою (див. вкладку: іл. 119).

Талановитість лемка-різьбяра проявляється не тільки в орнаменталіці площини виробу, а й у вигадливості пластичної форми ужиткового предмета. В окремих випадках художня форма приховує утилітарність конструкції. Наприклад, в Музеї української культури у Свиднику (Словаччина) експонується вулик, форма якого вирізана у вигляді статечного міського пана, який

одягнутий в імпозантний одяг з краваткою. Наче від якогось здивування, він відкрив рот, який водночас є льотком у вулик. У гошу літню днину, коли активність бджіл покращується, цей вулик становив без сумніву справжній видовищний перформанс (див. вкладку: іл. 120).

Схильність лемківських різьбярів до вияву пластичних якостей деревини виразно помітно у начинні вівчарів [6, с. 42]. У різноманітних габаритів кухликах, кубках, які вирізані з одного шматка деревини, основним художнім акцентом є ручки-тримачі. Їх практичність не зменшується навіть тоді, коли дуга тримача відіграє роль пагорба, на якому розміщуються тваринки. Особливо популярними були зооморфні фігурки собачок, що відображають пасторальну тематику горян. Проте зображення цих звірят не пророблялися ретельно, а основну увагу майстри звертали на досягнення правильності форми. Ймовірно, це начиння стало одним із рушіїв у розвитку пластики «класичної лемківської різьби», званої у XX ст. у вигляді орлів, косуль та інших тварин. На ручці одного із вівчарських кухлів об'ємно вирізьблено голову пастуха у капелюсі. Можна припустити, що це один із давніх кроків до наступного етапу об'ємної різьби, якою так славляться лемківські різьбярі, — просторового зображення людських постатей, колоритних типажів, цікавих сцен (див. вкладку: іл. 121).

Старання лемка-різьбяра зрозуміти об'ємно-просторову форму відчутні у багатьох дерев'яних виробках. Справді сміливими рішеннями потрібно вважати деякі предмети церковного облаштування. Тут місцеві майстри проявили своє захоплення скульптурними формами, вирізуючи чаші-потири для Святого Причастя у вигляді розкритої квітки, грона винограду чи гранатового плоду. Надзвичайно рідко на інших етнографічних українських теренах зустрінемо найголовніший атрибут із церковних євлогій — дерев'яний потир. До слова, така пам'ятка зберігається у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї. Цілком вірогідно, що у фонд дерев'яний потир міг потрапити через примусове виселення лемків на Західне Поділля під час жакливної акції «Вісла» (див. вкладку: іл. 122).

Лемківські майстри також виточували дарохранильніці, релікварії, напестольні хрести, покриваючи по левкасу поліхромією або відразу фарбуючи дерево у червоні, сині, білі й жовтаво-золотисті барви. Виникнення цього локального явища слід, очевидно, пояснювати бідністю православних громад, які не спроможні були придбати для парафії коштовні церковні предмети.

Як і на етнографічно сусідніх Бойківщині, Надсянні, Мараморощині, і географічно віддалених Гуцульщині, Покутті, Поділлі, — на Лемківщині дерев'яне внутрішнє обладнання для церкви вирізьблювали цехові майстри, які зазвичай гуртувалися при монастирських осередках. Інколи громада довіряла виготовлення церковно-сницарських виробів і місцевим різьбярям, що могли похвалитися вправністю й досвідом. Немає сумнівів, що декоративне чи сюжетно-фігуративне різьблення церковної різьби є поєднанням загальноєвропейських стильових віянь та місцевої їх інтерпретації,

опертої на колективні естетичні вподобання [9]. Відзначимо лише без деталізованої мистецтвознавчої аналітики, що у внутрішньому облаштуванні церков етнографічної Лемківщини простежуються виразні впливи сформованих тогочасних традицій у польській та українській культурах загалом. Зокрема це помітно у поліхромних розписах не тільки на окремих конструктивних деталях самої будівлі, а й, наприклад, у вівтарних перегородках (див. вкладку: іл. 123).

Особливість традиційних лемківських церков полягає також і в їхньому специфічному силуеті. Попри розмаїття планувально-просторових варіантів лемківської дерев'яної чи мурованої церков, чільною ознакою є домінанта над притвором-«бабинцем» у вигляді вежі-дзвіниці (часто із імітацією годинника) (див. вкладку: іл. 124).

Профілюванням найчастіше оздоблюють підсобіткові дошки веж, що переважно нагадує дерев'яне ажурне «мереживо» [1, с. 543—592]. Також покривають стіни дощатою шалівкою із аркатурними поясами, а фасади зазвичай фарбують додатково у два-три основні кольори [8] (див. вкладку: іл. 125).

Потрібно зауважити, що на Лемківщині, аналогічно територіям сусідніх етнографічних груп українців, художня обробка дерева розвивалася не повсюдно і не рівномірно. Найбільше знаними осередками продукування вишуканих виробів з дерева, зокрема ложок, «пуделок», забавок, фігурок переважно християнської тематики, сувенірної продукції були Новиця, Балутянка, Білянка, Висова, Вілька, Іванче, Жегестів, Криниця, Риманів, Щавниця [3]. Завдяки високохудожній продукції представників цих творчих центрів, утвердилося поняття «лемківська різьба». Цей новий етап розвитку обробки дерева стимулювали випускники різьбярської школи, закладеної у Риманові у 1880-х рр. графінею Анною Потоцькою. Меценаткою було запрошено з Італії майстра-викладача, який добре вправлявся у різьбленні пластичних ужиткових предметів, зокрема рам для дзеркал, картин, світлин. Від нього багато почерпнули місцеві юні ремісники.

Втім на лемківських теренах ширилася також продукція, яку виготовляли і з-поза її меж. Наприклад, тривалий час знаними були церковні твори з ікономалярства та декоративної різьби авторства сницарів з с. Риботичі, що біля Перемишля етнографічного Надсяння. Повсюдно у цьому краї суттєво поширювалися іконки з Плазова, віддруковані із кліше, різьбленого у техніці деревориту. По лемківських селах мандрівні «димкарі» відбивали на домо-тканих полотнах орнаменти різьблених дерев'яних «матриць», виготовлені у с. Літовищі біля Устрик, що на Західній Бойківщині (див. вкладку: іл. 126).

Згодом, вже у ХХ ст., династії лемківських різьбярів Бенчів, Кищаків, Одрехівських, Орисиків, Стецяків, Сухорських та інших продовжили традиції, започатковані і переосмислені у попередніх періодах розвитку художньої обробки дерева [2]. Справді, завдяки цим та іншим майстрам й творчим осередкам утвердилося поняття «лемківської різьби», яка фактично уповні розкрилася у рельєфній і об'ємно-фігуративній пластиці. Такі вироби могли бути поліхромними, особливо це стосується творів на релігійну темати-

ку, або із опорядженням лише поверхонь способом тонування, задимлення, вощення, лакування. Проте дерев'яні іграшки, які виготовляли як у Північній Лемківщині (Горлиці, Новиця, Кунків), так і в південній (Свидник, Бардіїв), не розписували та не лакували, оскільки основною виразністю тут були форма і текстура поверхні. Улюбленими дитячими забавками були хитромудрі «мороки» та звукові іграшки: тріскачки, тарахкальця, пукавки і моделі загальновідомих інструментів, зокрема — сопілочки, скрипочки (див. вкладку: іл. 127).

Після нищівних років світової війни, трагічних акцій територіального поділу українських земель, примусового виселення лемків зі свого краю на стала чергова важка сторінка занепаду народної творчості. Зруйнована політично-тоталітарними системами культура лемківського краю, у тому числі локально означеної художньої обробки дерева, відродилася в інших реаліях. Відновити свою творчість талановиті лемківські різьбярі змогли вже у нових умовах, в іншому краї, куди їх завела доля. Розпорошені на багатьох українських етнографічних теренах — Бойківському Підгір'ї, Західному Поділлі, Півдні України, Таврії — лемківські різьбярі працювали в основному у сувенірних цехах при меблевих комбінатах. Асортимент виробів спрямовувався на потреби споживачів. Переважно виготовляли сувеніри: скульптури орлів, оленів, антропоморфну пластику. З подарунково-ужиткових предметів популярними були топірці, палиці, люльки із завершеннями анімалістичних зображень, попільнички, підноси, набори для пиття, бочівки, барильця. Серед ігрових наборів зокрема мали попит шахи: їхні фігури були узагальнено-спрощених трактувань або навпаки — детально-реалістичних зображень, кожен предмет з яких міг бути окремим сувеніром.

Й справді, за короткий час об'ємна або так звана «кругла» скульптура еволюціонувала від примітивно-узагальнених трактувань зображення, що наочно демонструють ручні хрести, придорожні «фігури», агіографічні сюжети, до деталізованих виробів, проте вже побутового, портретного, анімалістичного жанрів.

Скульптура майстрів Лемківщини ХХ ст. характеризується ретельністю проробленої різцями площини, доведеної до реалістичних форм, лише часто у зменшеному масштабі. Така деталізація об'ємних виробів не траплялася в ареалі Бойківщини, де народні майстри вирізували узагальнено-спрощені силуети фігурок.

Починаючи з кінця 1940-х рр. лемківські різьбярі-переселенці на теренах тогочасної політичної України спричинили потужний імпульс у галузі деревообробної промисловості. Численними та творчо продуктивними осередками лемківських різьбярів були Трускавець, Львів, Моршин. Їх асортимент сувенірної продукції фактично був продовженням виготовлення ужиткових предметів, проте з активнішим застосуванням пластичних форм. Так, ручки палиць, люльок завершувалися різьбленими голівками собак, змій, птахів, які наче кусають своє ж тіло: таким чином було вирішено утилітарність приховати декоративністю.

Сучасний історичний етап лемківської різьби вже за роки Незалежності України означено як стан пошуку нових форм. Складні політичні, соціально-економічні чинники теперішніх реалій, а особливо засилля ринків далекосхідною неякісною конвеєрною продукцією, зруйнували трудомісткий процес виготовлення художніх творів лемка-різьбяра. Ті з митців, які продовжують займатися художньою обробкою дерева, не становлять когорту народних майстрів, а є професіоналами зі здобутим фахом у спеціалізованих навчальних закладах (див. вкладку: іл. 128).

Отже, «лемківська різьба» є умовною назвою загальновідомої рельєфної й об'ємно-фігуративної різьби без поліхромії, проте із опорядженням поверхонь виробу спеціальними технічними операціями (тонуванням, задимленням, лакуванням). Такі види й прийоми різьблення широко відомі у світі. Відповідно специфіка виробів із застосуванням «лемківської різьби» є відображенням творчого імпульсу їх авторів, сформованого за певних критеріїв колективної локально-етнічної естетики та світоглядними переконаннями кожного майстра.

1. *Болюк О.* Профілі та різьба. Церковне мистецтво України: у 3-х т. Харків: Фоліо, 2018. Т. I. Архітектура. Монументальне мистецтво. С. 543—592.
2. *Кищак С.* Корені лемківської різьби. Львів: Монастир Свято-Іванівська Лавра; Видавничий відділ «Свічадо», 2003. 142 с.
3. *Одрехівський Р.* Різьбярство Лемківщини. Львів: Сполом, 1998. 261 с.
4. *Сополига М.* Путівник. 1956—2006. Свидник: Словацький національний музей — Музей українсько-руської культури у Свиднику, 2006. 100 с.
5. *Сополига М.* Скансен у Свиднику: путівник по етнографічній експозиції під відкритим небом СНМ — Музей української культури. Свидник: Товариство приятелів Музею українсько-руської культури у Свиднику, Словацький національний музей — Музей української культури у Свиднику, 2008. 126 с.
6. *Сополига М.* 35 років Музею української культури у Свиднику. Братіслава — Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво в Братіславі; Відділ української літератури у Пряшеві, 1990. 187 с.
7. *Тарнович Ю.* Лемківщина: Матеріальна культура. Краків: Українське видавництво, 1941. 160 с.
8. *Brykowski R.* Łemkowska drewniana architektura cerkiewna w Polsce, na Słowacji i Rusi Zakarpackiej: Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1986. 195 s.
9. *Grešlik V.* Ikony 17. Storočia na Východnom Slovensku. Prešov: AKCENT PRINT, 2002. 100 s.

Зміст

Етнографічна територія (Ю. Гошко)	3
Ландшафт (Ю. Гошко)	9
Особливості говору (М. Демчук, М. Худаш).....	13
Депортація (О. Турчак)	19
Рільництво (С. Павлюк)	30
Бджільництво (У. Мовна).....	60
Сільські поселення (Р. Сілецький, М. Сополига)	65
Двір (Р. Сілецький, М. Сополига)	73
Промислові будівлі (Р. Сілецький, М. Сополига)	85
Будівельна обрядовість (Р. Сілецький)	89
Народне житло (В. Сивак, М. Сополига)	96
Інтер'єр народного житла (В. Сивак).....	116
Характерні риси народного вбрання (Г. Стельмащук)	139
Народне харчування (Т. Гонтар, М. Мушинка, А. Зюбровський)	153
Сім'я і сімейний побут (Р. Чмелик, Ю. Гошко, М. Мушинка)	168
Звичаєве право (Ю. Гошко, О. Турчак, В. Конопка)	181
Календарна обрядовість (І. Красівський, Й. Вархол, В. Конопка)	193
Народна медицина та ветеринарія (Т. Файник)	204
Фольклорна традиція (Р. Кирчів, О. Кузьменко).....	217
Ткацтво (О. Никорак)	234
Вишивка (Т. Куцир)	250
Вибійка (Р. Дутка)	263
В'язання. Мереживо (О. Козакевич)	267
Вироби з дерева (О. Болюк)	278
Кераміка (О. Кошовий, Р. Мотиль)	285
Вироби з металу (С. Боньковська)	293
Писанка (О. Олійник)	303
Вироби з бісеру (О. Федорчук)	311

Науково-популярне видання
Серія «Великий науковий проект»

ЕТНОГРАФІЧНІ ГРУПИ УКРАЇНЦІВ КАРПАТ. ЛЕМКИ

Ландшафт (Ю. Гішко)	10
Особливості говору (М. Дамчук, М. Худощ)	19
Депортація (О. Турчок)	30
Рілляництво (С. Павлюк)	60
Бджільництво (У. Мельник)	65
Ольські поселення (М. Сидорук)	72
Двір (Р. Слєпчик, М. Сидорук)	85
Промислові будівлі (Р. Слєпчик)	89
Будівельна обрядовість (Р. Слєпчик)	103
Народне житло (В. Сидяк, М. Солопага)	116
Інтер'єр народного житла (В. Сидяк)	139
Характерні риси народного вбрання (Е. Стецько)	153
Народне харчування (Е. Гонтар, М. Мушинка, А. Зіжор)	168
Сім'я і сімейний побут (Р. Слєпчик, А. Гішко, М. Мельник)	181
Звичайне право (Ю. Гішко, О. Турчок, В. Корольова)	193
Календарні обряди (М. Сидорук)	204
Народна медицина (М. Сидорук)	217
Фольклорні традиції (М. Сидорук)	234
Ткацтво (О. Никорак)	250
Видишкя (Т. Юліш)	263
Вибійка (Р. Діпка)	267
Драгани, Мерджіво (М. Сидорук)	278
Вироби з дерева (О. Бельок)	285
Кераміка (О. Качорний, Р. Мельник)	293
Вироби з металу (Т. Бондар)	303
Писанка (О. Оштин)	313
Вироби з бісеру (О. Філіп)	

Підписано до друку 25.08.20. Формат 70×100 1/16.

Умов. друк. арк. 29,67. Облік.-вид. арк. 31,50.

Тираж 750 прим. Замовлення №20-199

ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016
Сайт та інтернет-магазин видавництва:
www.folio.com.ua
Електронна адреса:
market@folio.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016

Е88 **Етнографічні групи українців Карпат. Лемки / НАН України, Ін-т народознавства; за наук. ред. і уклад. С. Павлюка; редкол.: Я. Тарас, М. Сополіга, У. Мовна та ін.; худож.-оформлювач М. С. Мендор. — Харків: Фоліо, 2020. — 363 с.: іл. — (Великий наук. проект).**

ISBN 978-966-03-8087-5

(Великий наук. проект).

ISBN 978-966-03-9330-1.

«Етнографічні групи українців Карпат. Лемки» — науково-публіцистична праця, підготовлена досвідченими вченими відомого у світі академічного Інституту народознавства НАН України під керівництвом академіка НАН України професора Степана Павлюка. У цьому монографічному дослідженні відображено своєрідність буття лемків, ґрунтовним аналізом охоплено увесь спектр їхньої матеріальної традиційної культури — народне зодчество, одяг, харчування, основні й допоміжні заняття, промисли та ремесла тощо, а також духовну культуру з її обрядово-звичаєвим багатством вірувань від язичництва до християнства, традиційні знання, фольклор та ін.

Лемки, як одна з найпомітніших етнографічних груп українців, заслуговують на безумовне всебічне вивчення історико-соціального буття та культурної традиційності. Саме лемкам випала особливо важка доля через політичну ситуацію: бути уярмленими упродовж кількох століть не тільки одним окупантом, але й перебувати одночасно у складі декількох чужих держав, але не скоритися, не втратити своєї української самобутності, зберігши при цьому моральну велич і силу духу національного самоусвідомлення у найскладніших історичних випробуваннях.

Лемків і Лемківщину слід розглядати не у загальноприйнятому руслі як українську діаспору, а як українське зарубіжжя, населення якого продовжує жити на своїй історичній батьківщині, але в політичних умовах іншої держави.

Видання розраховане на наукових гуманітаріїв, а також усіх тих, хто цікавиться культурним багатством українського народу.

УДК 397(=161.2)(477.925.52)